

Jabloň ako jediná opora

Očakávaná zo zmeny boli veľké. O to väčšie muselo byť sklamanie všetkých ľudí, ktorí sa s nástupom socializmu spoliehali na lepšie časy. Jozef Hnitka bol veľkým talentom a jeho tvorba mohla byť značným prínosom pre slovenskú literatúru už pred sedemdesiatimi rokmi. Nestalo sa. Autorovi vyšiel jediný román – Krížové štácie – všetky ďalšie diela ostali pre obštrukcie režimu na dlhé roky zabudnuté. Súčasnému publiku ich pripomenula až jeho dcéra Mária Bátorová. Jedným z pôvodne zabudnutých diel je aj novela s názvom Jabloň, ktorá je súčasťou zbierky Transfúzia, ktorá vyšla v roku 2003.

Spomenutá novela, na rozdiel od iných autorových noviel a poviedok, prináša čitateľovi pohľad na kysuckú dedinu. Hnitka sa vracia, podobne ako v románe Krížové štácie, k zobrazeniu kysuckej spoločnosti cez príbehy obyčajných ľudí, ktorí sú akoby vytrhnutí z kontextu. Napriek tomu čitateľ nachádza v texte zmysel a ďalšie dôležité skutočnosti sa mu postupne začínajú vynárať. Dej je zasadený do prostredia, ktoré autor dôverne pozná – na Kysuce – ale životné situácie v novele sú platné pre celú slovenskú spoločnosť.

Príbeh novely Jabloň sa začína v roku 1964. Oproti románu Krížové štácie, ktorý sa odohrával na konci tridsiatych rokov dvadsiateho storočia, ponúka autor realistický obraz o socialistickej spoločnosti. Režim, o ktorom ľudia pred desiatkami rokov snívali, zažívajú na vlastnej koži. Autor touto zmenou vyjadruje aj vlastný postoj a posun od ideálov k neprívetivej realite. Do centra novely zasadil Blenovú, obyčajnú ženu, ktorá je poznačená dávnou tragédiou. Napriek dlhému času sa jej rany nehoja. Jej život nezlepšila ani zmena systému. Jej jedinou oporou je jabloň, ktorú zasadil jej syn.

Pre tichú väčšinu sa nezmenilo nič, ale kto sa vedel obracať, často aj za vysokú cenu, žil si ako pán. Opakom Blenovej je Godžišek. Neváhal viackrát prehodiť kabát a rodinnú históriu využil podľa toho, ako potreboval. Bol schopný zaprieť starého otca,

Jerguš Radačovský, 24 rokov, Vrútky starú mamu, a zase sa k jednému z nich bez hanby vrátiť. Hnitka zobrazil nedotknuteľnú postavu. „Godžišek má nebo a bude ho mať aj po smrti. Podplatí aj svätého Petra. Ja... tak je to... komu pánboh, tomu všetci svätí. Nezáleží, či robíš dobre, len či máš peniaze,“ zamýšľala sa Blenová nad svojím nepriateľom. Do kontrastu sa dostáva všemocnosť silných a bezmocnosť slabých.

Hnitka vykreslil realistický svet. Pri moci nie sú tí, ktorí si to zaslúžia, ale tí, ktorí sa vedú dobre obracať. Blenová tento údel prijíma, ale snaží sa získať aj to málo, na čo má skutočne nárok. Autor v pravom svetle ukázal socialistickú moc, ktorá ubiedenému človeku kládla do cesty prekážky. Idey ľudí boli veľké, ale chamtivosť v spoločnosti ostala aj s príchodom socializmu. V určitých sférach sa situácia v medziludskom správaní ešte zhoršila. Svedčí o tom aj vyradenie Hnitku z literárneho života. Na základe tragickej životnej situácie však presne novelou vykreslil nešťastné obdobie socializmu, ktoré nechalo viacero nádejných osobností v zabudnutí.

Novelou Jablň sa autor vrátil k románu Krížové štácie, nevynecháva tradičné kysucké grapy a zachováva podobnú typológiu postáv v kontexte dvoch protipólov. Podobným ostáva aj zahalené tajomstvo od začiatku deja s rozuzlením v závere, ktoré neustále udržiava čitateľa v napätí. Najväčším rozdielom je však Hnitkova osobná skúsenosť, na základe ktorej odobral postavám v novele ideály pre lepší život. Postava Blenovej nechce zmeniť svet, chce v pokoji dožiť, ale napriek tomu sa o tragické tajomstvo podelí. To však zasahuje do problematiky ďalšieho režimu, z čoho vyplýva, že Hnitkovým cieľom nebolo očierniť socialistickú spoločnosť, ale nadčasovo poukázal na celospoločenský problém.

Jablň nezaostáva za autorovým jediným románom a napriek kratšiemu rozsahu podáva obraz, ktorý čitateľovi dostatočne vykresľuje problémy spoločnosti. Pre nadčasovosť diela je možné pozastaviť sa aj nad vlastnými konaniami a posúdiť, do akej miery sa spoločnosť zmenila. Alebo aj nezmenila.